

Znano je, da so bili vojaški invalidi organizirani v različnih združenjih, ki so že desetletja pred prvo svetovno vojno delovala na območju današnje Slovenije. Kmalu po prvi svetovni vojni so se v novonastali državi Srbov, Hrvatov in Slovencev (od 1929 je bila to kraljevina Jugoslavija) organizirali v okviru vsejugoslovanskega združenja vojnih invalidov, ki je delovalo do prepovedi s strani okupatorskih oblasti v letu 1941. Leta 1945 so se vojaški (vojni) invalidi ponovno organizirali v Zvezo vojaških vojnih invalidov Slovenije, ki se je leta 1962 združila z Zvezo borcev NOB Slovenije. Iz teh skopih podatkov je razvidno, da imajo združenja vojaških invalidov na Slovenskem dolgoletno tradicijo, kar je zelo pregledno predstavljeno v knjigi *»Vojni invalidi – pravna zaščita in organiziranost vojnih invalidov na Slovenskem«*, ki jo je ZDVIS izdala leta 2005.

USTANOVITEV ZVEZE DRUŠTEV VOJAŠKIH INVALIDOV SLOVENIJE

Pred dvajsetimi leti, natančno 19. decembra 1994 leta, so se pooblaščen predstavniki društev vojnih invalidov (DVI) Ljubljana (ustanovljeno 13. maja 1994), Dolenjske (ustanovljeno 28. septembra 1994), Maribor (ustanovljeno 24. novembra 1994) in Kranj (ustanovljeno 12. decembra 1994) sestali v Ljubljani in sprejeli sklep o ustanovitvi Zveze društev vojaških invalidov Slovenije (ZDVIS).

Priprave na zasedanje ustanovne skupščine ZDVIS je vodil iniciativni odbor, ki ga je vodil Bogomir (Miro) Vesel kot predsednik. Podpredsednik je bil Anton Orožim, oba člana DVI Ljubljana. Drugi člani odbora so bili: Lado Kocijan (DVI Ljubljana), Dragica Rome in Miloš Jakopec (DVI Dolenjske), Rudi Rogelj, Silva Burger in Herman Stropnik (DVI Maribor) in Ivan Košir (DVI Kranj). Za predsedujočega skupščine je bil izvoljen Bogomir Vesel-Miro, za zapisnikarico pa Zdenka Šmid.

Na ustanovni skupščini so bila obravnavana naslednja vprašanja: a.) poročilo iniciativnega odbora za ustanovitev zveze, ki ga je podal predsednik odbora. V poročilu so predstavljene razmere v Sloveniji, položaj vojaških invalidov v novih družbenih razmerah, ki so nastale z osamosvojitvijo Republike Slovenije, razlogi za ponovno ustanovitev samostojne invalidske organizacije vojaških invalidov v Sloveniji ter osnovna izhodišča za delovanje zveze; b.) sporazum o združevanju novoustanovljenih društev vojaških invalidov v novonastalo zvezo. Sprejet je bil sklep o ustanovitvi zveze in ustanavljanju novih društev vojaških invalidov; c.) skupščina je sprejela statut in d.) izvolila organe zveze.

Za predsednika ZDVIS je skupščina izvolila Bogomira Vesela, za podpredsednika Viktorja Leskovška, za predsednico nadzornega odbora Zdenko Habicht in za predsednico častnega razsodišča Silvo Burger. V izvršni odbor so bili izvoljeni predsednik in podpredsednik po funkciji, za člane še Miloš Jakopec, Lado Kocijan, Anton Orožim, Dragica Rome, Rudi Rogelj in Anton Wagner.

Z ustanovitvijo društev vojnih invalidov Ljubljana, Dolenjske, Maribor in Kranj ter ZDVIS v letu 1994 so vojaški invalidi v Sloveniji ponovno dobili svojo invalidsko organizacijo, ki si je kot samostojna pravna oseba zadala nalogo, da bo zagovarjala

interese vojaških invalidov in si prizadevala za ohranitev zakonitih pravic, ki jih je vojaškim invalidom zagotavljala Ustava in zakoni ter drugi predpisi, ki so veljali na dan razglasitve samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije 25. junija 1991 in tudi v času, ko je zasedala ustanovna skupščina ZDVIS.

Ustanovite ZDVIS v letu 1994 je pomembna pridobitev za vojaške invalide iz več razlogov. Vojaški invalidi so po več kot 30 letih dobili svojo organizacijo, ki je samostojno nastopala v družbenem okolju in zagovarjala specifične interese vojaških vojnih invalidov iz druge svetovne in narodnoosvobodilne vojne 1941 – 45, vojaških vojnih invalidov prve svetovne vojne vključno z boji za severno mejo 1918/19, vojaških vojnih invalidov osamosvojitvene vojne 1991 ter vojaških mirnodobnih invalidov, kakor tudi interese svojcev padlih za domovino v omenjenih vojnah in svojcev umrlih vojaških invalidov.

V naslednjih letih so se organizirali tudi vojaški invalidi v drugih krajih Slovenije in ustanovili nova društva, ki so se odločila, da se pridružijo ZDVIS. V letu 1995 so se v zvezo včlanila društva vojnih invalidov Severno-primorske regije, Ribnica, Slovenske Istre, Domžale, Celje, Grosuplje, Postojna (danes Sežana), Ptuj in društvo za Koroško; v letu 1996 društvi vojnih invalidov Cerknice (danes Notranjske) in Trbovlje (danes Zasavje) ter v letu 1997 Pomurje in Kočevje. V razmeroma kratkem času so vojaški invalidi ustanovili 17 društev, v katera so se včlanile več kot štiri petine vojaških invalidov v Sloveniji. Po nekaj letih se je zaradi kadrovskih težav DVI Ribnica združil z DVI Kočevje, ta pa se je zaradi podobnega vzroka nekaj let pozneje zlil z DVI Ljubljana. Zdaj je v ZDVIS povezanih 15 društev vojnih invalidov.

Z ustanovitvijo 17 društev vojnih invalidov je proces organiziranja vojaških invalidov Slovenije v samostojna interesna združenja zaključen. Pri tem moram zaradi zgodovinske objektivnosti poudariti, da je Društvo vojnih invalidov Slovenske Istre s sedežem v Kopru nastalo s preoblikovanjem in preimenovanjem Zveze vojaških vojnih invalidov Koper, ki je bila ustanovljena 20. septembra 1950 z združitvijo Zveze vojnih invalidov za Svobodno tržaško ozemlje (STO) in Zveze vojaških invalidov občine Slovensko Gračišče. Zveza vojaških vojnih invalidov Koper je vse do preimenovanja v Društvo vojnih invalidov Slovenske Istre Koper nepretrgoma delovala kot samostojno združenje vojaških invalidov.

DRŽAVNA ZAŠČITA VOJNIH INVALIDOV

Republika Slovenija je ob razglasitvi svoje samostojnosti in neodvisnosti z Ustavnim zakonom za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije vojaškim invalidom zagotovila varstvo pravic v obsegu in pogojih, ki so jih določali predpisi SFRJ, veljavni na dan razglasitve samostojne slovenske države, 25. junija 1991. V naslednjih letih je, skladno z določili Ustave Republike Slovenije, varstvo in zaščito invalidov začela urejati z lastno zakonodajo. S posebnim zakonom, ki spada v paket t.i. vojnih zakonov, je uredila pravno varstvo in zaščito vojnih invalidov (vojaških vojnih in vojaških mirnodobnih ter civilnih invalidov vojn), z drugimi zakoni pa je uredila pravno varstvo in zaščito vojnih veteranov in

žrtev vojnega nasilja. Predlog zakona o vojnih invalidih, ki ga je vlada RS predložila v sprejem državnemu zboru v februarju 1994, s katerim je Slovenija želela poenotiti pravni status, pravice in socialno varnost vojaških vojnih, vojaških mirnodobnih in civilnih invalidov vojne ter družinskih članov padlih v vojnah in umrlih vojnih invalidov, smo vojaški invalidi dočakali brez lastne organizacije in brez legitimnega predstavnika, ki bi bil sogovornik državnih organov v dialogu za iskanje optimalnih rešitev. Šele z ustanovitvijo društev in zveze vojaških invalidov smo lahko vojaški invalidi enakopravno sodelovali v postopku sprejemanja zakona o vojnih invalidih.

Zveza je ustanovljena v času, ko je Republika Slovenija pripravljala novi Zakon o vojnih invalidih. Predlog zakona je predvidel znižanje invalidnin in drugih prejemkov, zmanjšanje pravic iz zdravstvenega zavarovanja, revidiranje odločb o priznanju statusa in stopnje invalidnosti. Vojaškim invalidom je grozilo, da jim bodo pravice, ki so jih uživali že skoraj 50 let, močno okrnjene in da država Slovenija namerava prevrednotiti pravice, ki so bile vojaškim invalidom priznane in zagotovljene z Ustavo in zakoni. Vojaški invalidi niso bili organizirani, zato tudi niso bili vabljeni na sestanke delovne skupine in seje organov, ki so obravnavali predlagane spremembe, kar pomeni, da so o pravicah vojaških vojnih in mirnodobnih invalidov v pristojnih organih razpravljali in odločali drugi.

Že takrat se je zastavilo vprašanje ali je politika pozabila na branitelje države in naroda v preteklih vojnah, pozabila na tiste branitelje, ki so padli ali pa izgubili zdravje in delovne zmožnosti v vojnah, ali so kot vojaki služili domovini pri neplačanem služenju vojaškega roka. Žal moram po 20 letih ugotoviti, da je to vprašanje še vedno aktualno in se danes zastavlja znova.

Ustanovna skupščina je sprejela izhodišča za delovanje zveze, ki jih je iniciativni odbor predlagal v poročilu. Menim, da so za ocenjevanje dejavnosti zveze v preteklih 20-ih letih ta izhodišča bistvenega pomena.

Izhodišča, sprejeta na ustanovni skupščini, so dejansko programski cilji in naloge novoustanovljene zveze. Na kratko jih lahko oblikujemo v misel: Čim prej urediti pravni in materialni položaj ZDVIS; ustanoviti potrebno število temeljnih organizacij vojaških invalidov; organizacijam vojaških invalidov pomagati, da zaživijo s svojim programom, zlasti na področju socialne zaščite in da se uveljavijo v okolju, kjer delujejo; v društva vključiti vojaške vojne in vojaške mirnodobne invalide, ki so to postali v obrambi domovine; izvršni odbor zveze naj se čim prej vključi v postopke priprave Zakona o vojnih invalidih in naj vztraja pri ohranitvi že uveljavljenih in zagotovljenih pravic vojaških invalidov, svojcev padlih v vojnah za Slovenijo in svojcev umrlih vojaških invalidov; zveza bo še naprej sodelovala z ZZB NOV Slovenije in sorodnimi organizacijami, povezovala se bo s sorodnimi organizacijami v drugih državah in v mednarodne povezave sorodnih organizacij; povezala se bo in sodelovala z drugimi organizacijami v Sloveniji in se vključila v koordinacijske organe teh organizacij; preučiti zakonodajo evropskih in drugih držav, ki ureja varstvo vojaških invalidov in žrtev vojne ter pripraviti primerjalno oceno zakonske ureditve

varstva teh skupin v Sloveniji in v drugih državah; posebno pozornost nameniti večji informiranosti vojaških invalidov in drugih upravičencev do varstva po Zakonu o vojnih invalidih

Organi zveze so se takoj po ustanovitvi vključili v proces priprave Zakona o vojnih invalidih. Odločno so zagovarjali stališče, da se z novim zakonom, ki je stopil v veljavi 1. januarja 1998, ohranijo in zagotovijo vse pravice in njihov obseg, ki so bile vojaškim invalidov zagotovljene z do tedaj veljavnimi predpisi. Z mnogimi zahtevami so uspeli, z nekaterimi ne. Zato je zveza v letu 1996, potem ko je zakon stopil v veljavo, dala pobudo, da skupina zainteresiranih invalidov in drugih upravičencev po Zakonu o vojnih invalidih vloži pobudo, da ustavno sodišče oceni skladnost nekaterih določil zakona u ustavo RS. Ustavno sodišče je večji del pripomb upoštevalo in naložilo vladi in državnemu zboru, da se zakon popravi. V tem primeru je bila zveza uspešna. Državni zbor je v letu 1997 sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojnih invalidih.

Ko je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve v letu 2005 pripravilo predlog novih dopolnitev Zakona o vojnih invalidih, s katerimi bi se grobo poseglo v vrste in obseg pravic vojnih invalidov, se je ZDVIS skupaj z Zvezo društev civilnih invalidov vojn Slovenije temu odločna uprla in zahtevala od vlade in parlamentarnih strank, da se predlog zakona umakne. Vlada je argumente zveze upoštevala. Pri tem je potrebno poudariti, da sta obe zvezi v tem primeru uživali popolno podporo invalidskih organizacij Slovenije in slovenske javnosti.

Manj uspešna je bila zveza s pobudo in predlogom, da se veljavni Zakon o vojnih invalidih dopolni oziroma spremeni in s tem odpre možnost in določi rok za vlaganje zahtevkov za priznanje in podelitev statusa vojnega invalida, da se vojnim invalidom po dopolnjenem 65. letu na vsakih pet let znesek mesečne invalidnine poveča za 5 % in da so vdove po padlih v vojnah in vdove umrlih vojnih invalidov oproščene plačevanja dohodnine od prejemkov, ki jim pripadajo po Zakonu o vojnih invalidih.

Zveza tudi ni bila uspešna s predlogom, da se vojnim invalidom z varčevalnimi ukrepi (Zakon o uravnoteženju javnih financ – ZUJF, maj 2012) ne zmanjšuje obseg pravic.

Kar zadeva sodelovanje z državnimi organi je treba ugotoviti, da je bila komunikacija med ZDVIS in pristojnimi organi vlade, zlasti ministrstvom za delo, zadovoljiva do sprejetja Konvencije o pravicah invalidov. Večina državnih organov je spoštovalo načelo »ničesar o invalidih brez invalidov«, žal pa se v zadnjih letih vse več odločitev sprejema brez invalidov in v škodo invalidov.

Vendar pa je treba poudariti, da ima ustanovitev ZDVIS za vojaške invalide in upravičence po zakonu o vojnih invalidih širši pomen. Polega zagovarjanja pravic, interesov in potreb varovancev po zakonu o vojnih invalidih in pomoči pri uveljavljanju pravic društva in zveza z različnimi programi in storitvami izvajajo dopolnilno skrb za vojaške (vojne) invalide.